Октябрин дишлгч пшкдл

Мана Тӧрскн, Алдр Октябрьск социалистическ революцин 42 джилд байрин ӧбнин сӧн ӧдр темдглджанд. Тууджд орсн «Аврора» гидг крейсер эврӧнь товмудиннь кӯрджнъисн ӓгъӧр хуучн нарт орчлнъгиг дӓврдж хамчджахин эклц зӓнъглсн темдгтӓ ӧдрӓс улм цаарандан биди хольджх дутӓ, цуг кӯмн ӓмтнӓ ӧмн, Октябрьск революцин илдрисн чинрнь эврӓнь бӓдлӓрн бас чигн герлтдж ӯзгднӓ. Цут газр деер бӓӓх ӓмтс эврӓнь тууджан. 1917-ч джилин октябрь сарас авн аклсн шин календарьр тоолх, — тиим цаг ирх.

Мана орн-нутгин революционн кӧдлмичнрн, крестьянмудин болн салдсмудин бӓрсн Октябрьск революцин чинриг кирцхлӓрн, алдр Ленин нигдж бичсмн: «...Мана хӯв-кишгт совєрск государствин тосхлт эилх, энӯтӓрн цуг делкӓн тууджд шин цаг, капиталистическ орн-нутгудар дадкгдджасн, болв энъгдӓн шин джиргълӯр, буржуазиг диилх диилврӯр, пролетариатин диктатуурр, кӯмн ӓмтн капитализмин даджранас болн империалистическ дӓӓнӓс гетлглгънӯр йовдж йовх шин класс ээнътлгънӓ цагиг эилх йовдл учрсд биди бахтх эӧвтӓвдн, бахтдж чигн бӓӓнӓвдн». (Соч., 33 т., 32—33 халх).

Социалистическ революц мана Тӧрскнг, капиталистическ стройин цуг хар саната му тоотсас цеврлв, классин болн келн ӓмтнӓ даджраг мӧнъхинд уга кев, олн ӓмтнӓ ӧмн джиргълин материальн болн ухан-серлин цуг халхсар урднь ӯзгдӓд уга тӯрги ӧддлтӯр залгч хаалгъ секдж ӧгв. Ленинск партяр гардвр кедг советск олн ӓмтн алдр хӯврлтс делдв. Ахр болаэргцд тер, кӯчтӓ гидг индустр ӧмн социалистическ селӓнӓ агъу ик эдл-аху ӯӯдӓв, нарт делкӓн наукин болн культурин ӧндр орахнь кӯрв. Советск хӯн ӯӯддвринд цуг халхсар, олна ирлцнъгъӯ бӓдлд болн эврӓнь ухан-серлин бӧлтд, цуг газр деер бӓӓх кесг эуз сай улсин ӧврмджнь болн бахмджнь болджах ик ӧддӓн кемджӓнд бедж ӧддхв. Мана тууджлгч кӯцмджин тускар ода нам, социализмиг мууруулдж ховллгъндан эклъ-захан эс медг баячудин реакционн бар чигн тагчг бӓӓдж болшго болв.

Советск олн ӓмтнӓ джиргъляднь нег ӯлӯ олта-орута, кӯцӓнъгъӯстӓ болснь — эн джил. Эн — долан джилин зуран тӯрӯн джил Советск Союз коммунистическ общестн делгӯ тосхлгъна алдр зура кӯцӓлгънӓ тӯрӯн джилнь болджана. Эн джил, промышленностиг болн селӓнӓ эдл-ахуг цаарандь ӧддлӯллгънд ончта ашмуд авч ирв. 1959 джилин зура, промышленпроизводств 7,7 процент ӧслт ӧгхит темдглджасмн. Йосидан болхла, эн джилин тӯрӯн йисн сарин эргцд продукц гаргъглгън 12 процент кедв. Джилин чилгч кӯртл, кесг арвад миллиард арслнъ мӧнъгнӓ промышленн продукц зура деер немр гаргъдхмн. Селӓнӓ эдл-ахун кӯч-кӧлсчнр мах, ӯс, тос болн нань чигн эдл-уш гаргъгъиг эӧвӓр икдӯлв. Советск наук цуг нарт делкӓг эврӓнь шин кӯцмджӓрн ӧврӯлв. Мана номтир, инженермӯд болн кӧдлмичнр Сарур тӯрӯн ракет тӓвб, терӯнӓ деер Советск Союзин вымпел гаргъдж делскӯлцхӓв. Дарук советск ракетнь, Сариг эргдж нисӓд, терӯнӓ эс ӯзгдг халхин зуртнь цокдж авад, космосд шинӓс чинртӓ шинджллгъ кех эв-аргъ учрав.

Советск наук болн техник, тенъгрин талдан цогцсур кӯн нисхин туск тӧр хагъллгънур икӓр бӧрдж ирв. Эн — социализмин агъу ик эв-аргъсин болн энъ-зах уга кӯчн-чидлин хамгин ил, тодрха герчсин негнь болджана. Энӯнлӓ залгълдж, Грецин «Авги» гидг газет, эн «советск улсин бӓрсн диилвр — государственн стройин диилвр, — гидж, шидр темдглв. — Дурта, дур уга боллгънас ӯлмӓн угагъар, наагъар, социализм Сар деер тӯрӯн болдж вымпелӓн делскӯлснь — ил, ӯнн йовдл болджана. Кӯцмджин чинриг, тууджур хӓрӯ эргӓд, гиигнӓр ӯнлдж болхмн. Газр Сарас ямр хол болна, тедӯ дӯнъгӓд ӧдгӓ цаг Арӓсӓ хаана цагинӓс хол мӧн. Сар деер бӓӓх вымпел шин системин туурмджин тускар келджӓнӓ».

Талдан орн-нутгин — Бирмин — газет, эн государствиннь нерӓр, — «Бирман» гидж нерӓдгдг газет, эврӓннь нӯр статьядан иигдж герчлджӓнӓ: «Бирман кезӓнӓ келдг келврӓр болхла, Сар—тогтун болн тӧвкнӯ бӓӓлгънӓ темдг болджана. Тегӓд, кемр орсин ракет Сарин кӧрснд кӯрсн болхла орсмуд нарт делкӓн цуг олн ӓмтст тӧвкнӯн бӓӓлгъиг хамцулдж тогтадж чадджана гисн тоолврин ухан-серл орна».

Мана орн-нутг — цегӓн ухана болн герлин, йоста гидг сулдан бӓӓлгънӓ болн прогрессин орн-нутг болдж, тӧвкнӯнӓ тӧлӓ нег кевӓрн болн нег мӧслгч ухагъарн эӧрдж ноолдг орн-нутг болдж, цуг наадк орн-нутгуд, заагт бийдӓн туурмдж болн дурлгъ ӯӯдӓв.

Тӧвкнӯн бӓӓлгънӓ тӧлӓ мана Тӧрскнӓ кедг, хорин цухаттан уга болн баатр эврмг ноолдвд, эн джилин агъу ик тууджлгч йовдл болснь — Советск правительствин толгъач Хрущев Америкин Соединенн Штатс одлгън мӧн. Никита Сергеевич Хрущев, кесг сӓй американцирт, эврӓннь ӯлӓгч, кӯч-кӧлсӓрн ӯӯлдджӓх, эмхарлгч социальн стройта болгчн, цуг орн-нутгудла нанылхӓр халун кевӓр зӯтхджӓх советск олн ӓмтнӓ дотран кӯсл кедж сандг санан-седклин болв тоолврин тускар келдж ӧгв. Н. С. Хрущевин келсн ил, тодрха болн амр медгдм ӯгмӯд американцирин болн цуг нарт делкӓ деер бӓӓх кесг эуз сай улсин нӯднь, советск газадин политикин кегч йоста гидг ӯнн болн ӓрӯн цевр кишгтӓ тӧрмӯдӓр эврӯлдж секдж ӧгв. Минь терӯтӓр, дӓӓнӓ галв татачирт кӯчтӓ гидг цоклгън ӧгтдсмн, цуг орн-нутгудин тӧвкнӯн бӓӓлгънӓ тӧлӓ ноолдачир болхла, эврӓннь чидлдӓн бас чигн ик гидг агслт авцхав.

Нарт делкӓн 44ӓдн ода, тӧвкнӯн бӓӓлгънӓ халхд ик олзта, таалмджта кевӓр тогтнджана. Эн тусжд, тӧвкнӯн бӓӓлгън тогтнджн делврхин тӧлӓ болн хар мӧртӓ дӓӓнӓ чидлмӯдин ӧмнӓс Советск Союз толгъачтагъар батта болн гӯджрлтӓ ноолда кедг социалистическ лагерь як гидг ач-туста.

Мана олн ӓмтн Коммунистическ партин гардврт, долан джилӓ зурагъан кӯцӓхӓр шунджж кӧддж йовна. Тер, бийнинь ӧмн — долан джилин эргцд промышленн продукц гаргъглгъин хойр холвандиь икдӯлх, селӓнӓ эдл-ахун эдл-уш элвг болдгиг кӯцх, тӧвкнӯнӓ экономическ дӧрджнд хамгин ӧддӓн ик ӧслттӓ капиталистическ орн-нутгудиг диилх, тегӓд энӯтӓрн ул кедж авад, нарт делкӓд бӓӓдл-джиргълин хамгин ӧддӓн гисн кемджӓнд кӯрх, — тиим тӧр тӓвб. Мана зурал 10—12 джилин эргцд, Америкин Соединенн Штатсиг, промышленн гаргъгтин гӯрты кемджӓгъӓр болвчн, ӓмн болгъна тоогъин гаргъгтӓр болвчн бидн давад гархвдн. Селӓнӓ эдл-ахун халхар болхла эн тӧр эӧвӓр эрт хагъглгддж кӯцӓгдхмн. Эн — капитализмиг социализм диилсн, алдр тууджлгч диилвр болхмн.

Октябрин, ленинск партин, мана кӧдлмич классин цуг советск олн ӓмтнӓ йовдж гаргъсн хаалгъар, ӧдгӓ цагт Европин болн Азин социалистическ орн-нутгудин миллиард кӯчтӓ церг йовдж йовна. Нарт делкӓт хӯврӯлгч Октябрин идей, капиталистическ орн-нутгудар, колоньсар болн полуколоньсар империализмд даджргддж йовсн, ӧдгӓ цагт эврӓннь сулдврин болн келн ӓмтӓн ӯлмӓн угагъар бӓӓлгънӓ тӧлӓ диилвр бӓрдж ноолдн йовх кесг сай улсиг омгшаджана. Тиигдж, нег ӯй улсин нӯдӓр хӓлӓгъӓ бӓӓтл, нарт делкӓ кӧвдрдж, таньгдш угагъар хӯврв. Шин делкӓн герлнь — мӧнък Ленинӓр болн коммунистирин партяр омгшагдсн мана олн ӓмтнӓ—пионерин, коммунизм тосхач — олн ӓмтнӓ, газр деер хамгин ӧмн, чик гисн джиргъл ӯӯдӓгъӓчин дурар болн баатр эврмг йовддлар кӯцӓгдсн мана Алдр Октябрь болджана.

А. НАБАТЧИКОВ.